

УДК [327.7:327.36](100-6)
ORCID 0000-0001-9767-9520
DOI 10.30970/vir.2019.47.0.10690

СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ІНТЕРЕСУ ТА МІЖНАРОДНОЇ ЛЕГІТИМНОСТІ В ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАЦІЙ З ПРИМУСУ ДО МИРУ ПІД ЕГІДОЮ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Олександр Кучик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. 032-239-41-32,
e-mail: ol_kuchyk@ukr.net*

Розкрито процес легітимізації проведення операцій з примусу до миру міжнародними організаціями. Акцентовано увагу на операціях з примусу до миру відповідно до норм та принципів Статуту ООН та військових інтервенцій, наближених за своїми ознаками до операцій з примусу до миру. Показано взаємозалежність між операціями з примусу до миру та механізмами легітимізації дій держави чи коаліції держав під час реалізації таких операцій через посередництво міжнародних міжурядових організацій глобального та регіонального характеру. З'ясовано, що загострення внутрішньополітичної ситуації в країні проведення через переростання її в конфлікт стає приводом до постановки перед уповноваженою міжнародною організацією питання щодо початку такої операції державою чи коаліцією держав. При цьому визначальним є фактор відповідності такої операції нормам і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй в частині примусу до миру та сфери підтримання миру. З'ясовано, що такі операції, здебільшого, розпочиналися після ухвалення рішення на рівні ООН чи іншої компетентної регіональної міжнародної організації. Іноземні військові втручання з сумнівною легітимністю, зазвичай, починали з військового втручання, і лише тоді робили спроби легітимізувати їх у рішеннях переважно регіональних організацій, а іноді ООН. Незважаючи на той факт, що втручання часто носили превентивний характер чи були частиною більшої операції з примусу до миру, питання отримання мандата на її здійснення від міжнародної організації залишалося важливим елементом політики ініціаторів такого втручання.

Ключові слова: Організація Об'єднаних націй; міжнародна регіональна організація; операція з примусу до миру; іноземне військове втручання; міжнародна легітимність.

Постановка наукової проблеми. Проблематика ефективної діяльності міжнародних організацій не втрачає актуальності й сьогодні, насамперед коли

Йдеться про вирішення питання миру та стабільності як у регіональному, так і глобальному масштабі. Трансформація системи міжнародних відносин, як і форм та методів ведення міжнародної політики держав, передбачає також ґрунтовний аналіз діяльності міжнародних інституцій багатостороннього співробітництва у сфері забезпечення міжнародного миру та безпеки. Серед іншого, доволі актуальним є питання міжнародної легітимності здійснення міжнародного втручання у процес розв'язання конфліктів через посередництво тих чи інших міжнародних організацій. Передусім це питання актуальне щодо України в умовах триваючого військового конфлікту Росії проти нашої держави. Відтак ідея проведення миротворчої операції під егідою тієї чи іншої міжнародної організації залишається невітленою. З огляду на це, вивчення досвіду проведення операцій з примусу до миру та визначення місця і ролі у них інститутів багатостороннього співробітництва виглядає доволі обґрунтованим. Відтак **метою** нашого дослідження є аналіз участі міжнародних інститутів у супроводі та міжнародній легітимізації миротворчої діяльності держав у різних регіонах.

Методологія визначення залученості держав та інститутів багатостороннього співробітництва у ту чи іншу операцію з примусу до миру ґрунтувалася на аналізі проведених операцій з примусу до миру під егідою міжнародних організацій, компетенцією яких є діяльність з підтримання миру та сфера безпеки. Отож, не вдаючись у детальний аналіз причин проведення операцій з примусу до миру, головну увагу приділено ролі міжнародних інститутів у процесі легітимності такої діяльності на міжнародній арені.

Під час аналізу в кожному випадку значну увагу приділяють вивченню провідної держави щодо виконання ключових ролей у визначенні початку операції примусу до миру в рамках тієї чи іншої міжнародної організації. При цьому доволі важливо визначити цілі, досягнення яких вони передбачали шляхом реалізації операцій примусу до миру.

Основна частина. Сучасний стан міжнародної системи з різноманітними формами міжнародної комунікації, серед яких помітну роль відіграють міжнародні організації, та високий рівень конфліктогенності у різних регіонах світу обумовлюють значний інтерес суспільства до миротворчого потенціалу міжнародних організацій. Для Української держави це питання має важливий прикладний характер з огляду на агресивні дії Російської Федерації як щодо східних районів Донецької та Луганської областей, так і у зв'язку з анексією Автономної Республіки Крим. Отож діяльність організацій, головне завдання яких – підтримання та забезпечення миру, є предметом особливого зацікавлення, з огляду на розробку ефективної моделі такої співпраці з деокупації українських територій та реінтеграції окупованих територій у державний комплекс.

У цьому контексті досвід діяльності таких організацій, з одного боку, та намагання різних держав до отримання мандата таких організацій щодо проведення операцій з примусу до миру засвідчує неабияку роль отримання такої міжнародної легітимності у проведених раніше операціях з відновлення миру та постконфліктного врегулювання. До прикладу, досвід втручання США

до Іраку 2003 року, в тому числі й намагання США отримати мандат ООН на проведення гуманітарної інтервенції, підтвердили ту реальність, що міжнародні організації вважають важливим інструментом щодо забезпечення міжнародної легітимності розгортання міждержавних військових контингентів. Таку ситуацію вкотре підтверджує досвід проведення численних операцій з примусу до миру, проведеними різними державами під егідою міжнародних організацій.

У сучасній міжнародній системі виписана норма міждержавної агресії, проте військове втручання, яке слугує і використовується задля примусу до міжнародного миру і безпеки, щораз частіше розглядають як прийнятне або навіть необхідне. На практиці, однак, іноді важко відрізнити операцію із забезпечення миру та акт агресії. Обидва типи втручання передбачають значний (часто небажаний) рух боєздатних військ через міждержавні кордони і, незалежно від їхніх фактичних цілей, усі держави, які беруть участь в інтервенції, зацікавлені зобразити свою діяльність як сприяння до примусу до миру. Отож, існує небезпека, що поширене міжнародне визнання примусу до миру відкриває двері партизанських інвазій нібито задля альтруїстичних цілей. Така дилема отримала дещо ширшу увагу після вторгнення США в Ірак 2003 року, хоча існувала ще до цієї кризи. Питання піднімали щоразу з започаткуванням кожної операції примусу до миру: від вторгнення під проводом Нігерії в Ліберію 1990 року до 1998-го, Косовської кампанії, керованої США, до інтервенції у Східний Тимор, яку очолила Австралія 1999 року. Цю тему піднімають раз-у-раз, коли перед міжнародною спільнотою виникають конфліктогенні ситуації, заворушення тощо. Так було 2006 року на переговорах щодо міжнародного втручання в Ліван, 2013 року – у Лівію, сьогодні діє воєнна коаліція у вирішенні проблеми навколо Сирії тощо. Її підніматимуть кожного разу, коли третя сторона вирішуватиме питання здійснення військової інтервенції у суверенну державу. Такий досвід, щоправда модифікований, використовувала Російська Федерація в реалізації власних геополітичних устремлень, здійснюючи інтервенції в Грузії 2008 року чи затяжну агресію в Україну, розпочату 2014 року. В обидвох випадках такі дії часто пояснюють гуманітарними цілями, що є головним лейтмотивом виправдальної риторики російського політикуму перед міжнародним співтовариством. Однак навіть у цій ситуації російське керівництво намагалося залучити до процесу легітимізації таких дій миротворчу складову Співдружності Незалежних Держав та Організацію Договору про колективну безпеку.

Дослідники міжнародних відносин часто посилають на міжнародні організації як на перепони для довільного тлумачення та зловживання концепцією забезпечення миру. Незважаючи на притаманну проблематику та обмеження, ці інститути багатостороннього співробітництва мають право проголошувати та звертатися до міжнародного співтовариства більше, ніж будь-які інші міжнародні інституції. Крім того, оскільки їхні процедури колективного прийняття рішень вимагають принаймні деякої трансцендентності окремих держав, вузькі інтереси міжнародних організацій розглядають як можливість зазначити менш упереджені відмінності між справжнім забезпеченням миру та

агресією. Міжнародна комісія з питань інтервенції та державного суверенітету 2001 року повідомила про «всеосяжний консенсус ... навколо світу» [1], що Рада Безпеки ООН є найвідповіднішим органом, аби санкціонувати військові інтервенції. Також визначена істотна міжнародна підтримка ролі у цьому питанні регіональних і субрегіональних міжнародних організацій, хоча не згадується про життєздатний варіант одностороннього дозволу від окремих країн. Отож мандат міжнародних організацій має вирішальне значення для створення міжнародної правозаконності військової інтервенції в рамках операції примусу до миру і загалом розгортання миротворчої операції.

Саме функція легітимізації робить міжнародні організації настільки важливими у сучасних операціях примусу до миру. Хоча певні можливості все ж існують у рамках деяких міжнародних організацій (наприклад, Нові сили реагування НАТО), які мають ресурс для проведення таких операцій власними силами. Жодна інша міжнародна організація не може розгорнути операцію примусу до миру власними силами оскільки це потребує узгодженого рішення держав-членів на створення фактичної коаліції. Прикладом може слугувати Організація Договору про колективну безпеку тощо. Врешті держави вперто виступали із запереченням монополії на засоби ведення війни і, на противагу, надали усю повноту влади у цьому питанні міжнародним організаціям. Отож вони залишаються чи не єдиними суб'єктами, здатними розгорнути та проводити операції примусу до миру зокрема чи миротворчу операцію загалом. Проте держави майже завжди обирають варіант розпочати інтервенцію в рамках мандата міжнародних організацій. Ця закономірність може існувати лише у контексті ролі, яку відіграють міжнародні організації у сучасній міжнародній системі, порівняно з законним та незаконним військовим втручанням. У сучасних міжнародних відносинах міжнародні організації доволі часто розглядають як творіння міжнародного права, інструменти могутності гегемона або інструмент міждержавної співпраці і розподілу витрат. Їхня провідна роль у політиці міжнародної законності (легітимності) частково визнана та прийнята широким загалом та міжнародним співтовариством. Однак, як засвідчує побіжний аналіз, застосування мандата міжнародної організації на здійснення військового втручання є доволі важливим, якщо не визначальним, для більшості держав, передусім у випадках використання військових контингентів для врегулювання кризових ситуацій та конфліктів.

Операції примусу до миру як силове військове втручання однієї або групи держав у третю країну з метою підтримки або відновлення міжнародного, регіонального чи місцевого миру і безпеки шляхом припинення насильницького конфлікту в цій країні відрізняються від інтервенції чи вторгнення тим, що вони насправді не прагнуть змінити політичний устрій або географічний статус-кво в інтересах держави-окупанта. Вони також відрізняються від миротворчих операцій, які, незважаючи на жорсткіші правила застосування сили, принципово спрямовані на реалізацію миру чи перемир'я, які вже були узгоджені сторонами конкретного конфлікту на території певної держави.

Офіційною правовою основою здійснення операцій примусу до миру є розділ VII Статуту Організації Об'єднаних Націй, який санкціонує дії Ради Безпеки ООН «відносно загрози миру, порушення миру та актів агресії». Зокрема, стаття 42 дозволяє Раді Безпеки «приймати такі дії повітряними, морськими та сухопутними силами, які виявляться необхідними для підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки» [3]. Спочатку призначене для сприяння колективним міждержавним діям проти агресії, це положення залишалося, здебільшого, недоторканим та суто декларативним у період холодної війни. Така ситуація бумовлена низкою чинників: частково – через суперництво наддержав – була паралізована Рада Безпеки; провальний досвід ООН із внутрішньодержавним примусом до миру в Конго (1960–1964) утримав Організацію від будь-яких подальших експериментів у цій сфері.

Практично ООН обмежилась переважно місіями примусу до миру, в яких легкоозброєні військові спостерігачі моніторили здійснення міждержавної угоди про припинення вогню. Ці операції здійснювали в рамках розділу VI Статуту ООН «Мирне Врегулювання Спорів» [3]. Однак вони далекі від примусових, оскільки залучені до моніторингу військові підрозділи не могли вдаватися до військової сили: персоналу ООН дозволили застосовувати силу лише в цілях самооборони та виникнення надзвичайних ситуацій, коли це загрожувало їхньому життю.

До початку 1990-х років міжнародне середовище кардинально змінилось. Холодна війна закінчилася, проте очікувані «мирні дивіденди» не виправдалися. Натомість розпад СРСР і Югославії, а також зміна владних режимів в країнах, що розвиваються, спровокували новий виток глобальної нестабільності. Міжнародна реакція на «новий світовий хаос», розпад держав та громадянську війну була зосереджена не лише на поширенні миротворчих операцій, а й стрімку еволюцію власне концепції примусу до миру. Здебільшого такі операції на початку 1990-х років мали б вирішувати громадянські конфлікти і тим самим реалізовувати щораз амбітніші завдання – організацію виборів, демобілізацію загонів, розселення біженців, а в деяких випадках навіть впровадження тимчасової адміністрації в країні проведення операції.

Однак невдалі миротворчі операції в Анголі, Сомалі, Хорватії та Боснії і Герцеговині, а також очевидна ефективність військових 1991 року під час війни в Перській затоці спричинили перегляд політиками ролі військової сили у вирішенні сучасних громадянських конфліктах. Ці обставини дали змогу тодішньому Генеральному секретарю ООН Бутросу Бутрос-Галі запропонувати впродовж 1992–1993 років оновлену концепцію примусу до миру. Спочатку він запропонував створити «групи з примусу до миру», здатні встановлювати перемир'я та припиняти вогонь. Ідея швидко перетворилася в узагальнену концепцію операцій з примусу до миру, відповідно до розділу VII Статуту Організації і незалежно від згоди сторін у конкретному конфлікті. Нездатність миротворчих сил ООН запобігти масовим вбивствам та геноциду в Сомалі (1993), Боснії (1993) і Руанді (1994) широко тлумачили як демонстрацію обмеження миротворчих методів та необхідності операцій з примусу до миру,

які можуть впровадити мир у триваючих у цих державах конфліктах, за необхідності, проти волі воюючих сторін. На відміну від миротворчих місій, операції з примусу до миру розпочинаються в очікуванні того, що використання військової сили не знадобиться.

Короткий огляд інтервенцій, які відповідають або наближені до визначення операцій з примусу до миру, засвідчує, що практично всі сучасні операції з примусу до миру впроваджували під егідою міжнародної організації. Дещо ширший аналіз операцій з примусу до миру, які підпадають під визначення та процедуру проведення відповідно до Статуту ООН з 1945 року, проілюстровані у таблиці 1.

Таблиця 1

Операції примусу до миру, проведені під егідою міжнародних організацій

Країна проведення операції	Провідна держава (організатор)	Період здійснення операції	Характер сил, що забезпечили проведення	Мандат міжнародної організації
Конго	МКС	1961–1964	ООН	ООН
Ліберія	Нігерія	1990–1997	ЕКОВАС ¹	ЕКОВАС
Сомалі	США	1992–1993	МКС	ООН
Боснія та Герцеговина	США / НАТО	1993–1995	НАТО МКС	ООН
Сомалі	США	1993–1995	ООН	ООН
Таджикистан	Росія	1993–2000	СНД/ОДКБ	СНД
Руанда	Франція	1994	МКС ²	ООН
Гаїті	США	1994	МКС	ООН
Албанія	Італія	1997	МКС	ООН
Центрально-Африканська Республіка	Франція	1997–1998	МКС	МКП ³
Сьєрра Леоне	Нігерія	1997–1999	ЕКОВАС	ЕКОВАС
Гвінея-Бісау	Сенегал/Гвінея	1998–1999	ЕКОВАС	ЕКОВАС
Лесото	ПАР	1998–1999	САДК ⁴	САДК
Демократична Республіка Конго	Зімбабве	1998–2002	САДК	САДК
Косово	США	1999	НАТО	НАТО/ООН
Східний Тимор	Австралія	1999–2000	МКС	ООН
Сьєрра Леоне	МКС	2000–2005	ООН	ООН
Демократична Республіка Конго	Франція	2003	ЄС/МКС	ООН

¹ ЕКОВАС – Економічне співтовариство держав Західної Африки / Economic Community of West African States.

² МКС – міжнародні коаліційні сили.

³ МКП – Міжнародний комітет посередництва.

⁴ SADC – Southern African Development Community.

Як бачимо з наведених даних, практично всі зазначені операції з примусу до миру відбулися під егідою (мандатом) міжнародних міжурядових організацій. Незважаючи на характер конфлікту та його чинники, іноземне втручання військових контингентів, здійснене різними державами, практично завжди отримувало легітимне оформлення в рамках організацій, сфери компетенції яких стосувалися питання підтримання безпеки та миру. Домінуючою у процесі легітимізації проведення операцій з примусу до миру залишається ООН (див. табл. 1). Попри те, в період постбіполярності спостерігається вихід на міжнародну арену регіональних міжнародних організацій, таких як ЕКОВАС, СНД, ОДКБ тощо: легітимізуючи проведення тієї чи іншої операції, вони діяли в рамках компетенції, делегованої ООН. Те ж стосується Організації Північноатлантичного договору яка брала активну участь в операції у Косово через неспроможність силами ООН забезпечити ефективне вирішення конфлікту. Зазначимо ефективну складову операції з примусу до миру – військову складову Альянсу. Єдиним винятком з правила можна вважати втручання в Центральній-Африканській Республіці (ЦАР) 1997–1998 рр. Однак воно також демонструє загальне правило. Це втручання розпочалося за участі міжнародних коаліційних сил Буркіна-Фасо, Габону, Малі, Сенегалу, Того, Чаду і фінансоване Францією. Зазначені держави не були членами регіональної організації, яка б могла відповідати за проведення інтервенції. Натомість вони створили Міжнародний комітет посередництва, який згодом скерував об'єднані міжафриканські сили в Центральній-Африканську Республіку. Отож навіть за відсутності міжнародної регіональної організації держави вважають за краще створити спеціальний тимчасовий міжнародний орган, а не провадити міжнародне втручання без його легітимізації тією чи іншою міжнародною інституцією.

Як засвідчує аналіз наведених операцій, міжнародні організації є всюдисущими, як обов'язкові інститути в організації та реалізації операцій з підтримання миру у світі, хоча їхня присутність у рамках цих операцій доволі обмежена. У менш ніж половині випадків міжнародна організація, яка надає мандат, не уповноважена на управління силами втручання. Замість цього, вона, зазвичай, санкціонує створення багатонаціональних сил (МКС), над якими не здійснює безпосереднього контролю. Ця тенденція насамперед помітна в діяльності ООН, де обрана формула створення таких сил – в семи з десяти операцій з примусу до миру. Також можна стверджувати, що більшість операцій з примусу до миру, здебільшого, відбувалися під керівництвом провідної держави. Значною мірою під час операцій одна країна офіційно брала на себе відповідальність за координацію, запуск і ставала провідною військовою силою такого втручання. Отож міжнародні організації, здебільшого, ефективно поступалися оперативним контролем за втручанням, і доручали це завдання єдиній державі. Винятком є лише ті операції, котрі здійснювали під егідою НАТО завдяки наявності власного військового компонента та СНД, яка

здійснювала оперативний контроль за операцією в Таджикистані через механізми фактично підпорядкованого інтересам Росії ДКБ/ОДКБ.

У таблиці 2 наведено військові інтервенції, що відбувалися після 1945 року і мають ознаки, притаманні операціям з примусу до миру, або такі, що частково відповідають визначенню. Однак, зважаючи на наведений матеріал, вони були предметом обговорення щодо їхньої легітимізації в рамках міжнародних організацій.

Таблиця 2

Операції примусу до миру з сумнівною легітимністю

Країна проведення операції	Провідна держава (організатор)	Період здійснення операції	Характер сил, що забезпечили проведення	Мандат міжнародної організації
Північна Корея, Республіка Корея	США	1950–1953	МКС	ООН
Домініканська Республіка	США	1965	США/МКС	Post hoc ОАД
Ліван	Сирія	1976–1977	Сирія/МКС	Post hoc Ліга арабських держав
Чад	Нігерія	1982	МКС	ОАС ⁵
ЧССР	СССР	1968	МКС	Організація Варшавського Договору
Східний Пакистан	Індія	1971	Індійські	Немає, прагнули затвердити ООН
Камбоджа	В'єтнам	1978	В'єтнамські	Немає
Танзанія	Уганда	1979	Угандські	Немає
Гренада	США	1983	МКС	ОБСЄ
Ірак/Кувейт	США	1991	МКС	ООН
Молдова	Росія	1992	Російські «миротворчі сили»	Post hoc СНД
Сомалі	США	1993–1994	Спеціальні сили США	Немає, але за підтримки ООН
Сьєрра Леоне	Велика Британія	2000–2001	Спеціальні сили Великої Британії	Немає, але за підтримки ООН
Афганістан	США	2001	МКС	Немає, але за підтримки Ради Безпеки ООН
Ірак	США	2003	МКС	Немає
Ліван	Франція	2006	ООН	ООН
Грузія	Росія	2008	Російські «миротворчі сили»	Немає, спроба представити як операцію з примусу до миру

⁵ Organisation of African Unity.

Це додатковий доказ того, що не слід відволікати увагу від основного факту, що всі операції з примусу до миру розпочинались практично в рамках міжнародних організацій. Отож можна виокремити два факти. По-перше, інтервенції в таблиці 2, які найбільше відповідають схожості з операціями з примусу до миру, слідує механізму пошуку егіди найбільше наближеної міжнародної організації.

Корейська війна, війна у Перській затоці 1991 року чи у Грузії 2008 року часто ставали об'єктами інформаційних маніпуляцій. Ініціатори цих військових інтервенцій намагалися довести міжнародному співтовариству, що ці інтервенції були операціями з примусу до миру внаслідок внутрішньополітичного протистояння чи через «захист прав національної общини» тощо. Водночас усі вони відрізняються від визначення операцій примусу до миру тим, що їх сприймали як прояв міжнародної агресії, а не втручанням для вирішення внутрішніх конфліктів. Інтервенція ОАД у Чад 1982 року позиціонувала себе як частину поточної миротворчої місії, проте розгорнулася громадянська війна, отож фактично здійснилась спроба примусу до миру. Всі три заходи проведені багатонаціональними силами під мандатом міжнародних організацій а, отже, саме за принципом, відповідним операціям з примусу до миру (див. табл. 1). Втручання ООН у Ліван 2006 року також дуже нагадує операцію з примусу до миру, хоча воно зачіпає і транскордонні конфлікти, головними дійовими особами яких є держава (Ізраїль) і недержавна міліція («Хезболла»). Як і в операції з примусу до миру (див. табл. 1), його санкціонувала міжнародна організація, яка, за необхідності, також має командні сили для втручання. Спеціальні британські та американські військові контингенти в Сьєрра-Леоне та Сомалі також тісно пов'язані з операціями примусу до миру. Однак це відбувається в контексті дещо ширших міжнародних намагань з примусу до миру, а не як цілковито незалежні операції. Зазначена співпраця відбувалася у тісному зв'язку з ООН.

По-друге, заходи, мало схожі на операції з примусу до миру, все ж засвідчують, що їхній статус держави намагаються легітимізувати під егідою міжнародних організацій. Втручання в Гренаду, Чехословаччину, Молдову чи Грузію (деякі дослідники та й державні діячі кваліфікували їх як операції примусу до миру навіть за відсутності громадянської війни в цих країнах) трактували як сприяння забезпеченню стабільності у зв'язку з внутрішньополітичною дестабілізацією. Отож усі наведені військові втручання видавалися їхнім ініціаторам як операції з примусу до миру, а, отже, тягнули за собою пошук егіди міжнародної організації для виправдання таких інвазій. Коли США в Домініканській Республіці розширили свою офіційну ціль – евакуацію громадян США до стабілізації політичної ситуація, це стало певним етапом підготовки до розгортання сил Організацією американських держав (ОАД). Аналогічно Сирія почала інтервенцію в Ліван як спробу припинення вогню, не лише як відповідь на запрошення від уряду Лівану, а під егідою Ліги арабських держав. Зрештою, коли Росія визнала, що втручання в Молдову містило примусові заходи, а не заходи з підтримання миру, вона стала шукати шляхи до

легітимізації цього втручання під егідою Співдружності Незалежних Держав (СНД). Використання Росією міжнародних організацій пострадянського простору – певна тактика в легітимізації власних геополітичних інтересів, намагання легалізувати військове втручання в Грузію 2008 року та Україну 2014 року, відповідно.

Хоча кожен акт втручання у ретроспективі можна виправдати гуманітарними заходами, операціям примусу до миру це виправдання не було доступне за часів «холодної війни». Така тенденція пояснює поставлений акцент на самооборону як суспільне обґрунтування будь-якого з перелічених вище заходів. На відміну від цього, 2001 року вторгнення США в Афганістан, можливо, було представлено як міжнародні примусові дії проти тероризму, а в резолюції Ради Безпеки ООН 1368 і 1373 [2] визначено як загрозу для міжнародного миру та безпеки. Однак США обрали інший варіант – захищати свої військові сили як односторонній акт самооборони, як відповідь на теракти 11 вересня 2001 у Нью-Йорку і Вашингтоні. Найголовніше, що у всіх чотирьох випадках держави-організатори не сприймали їхні дії насамперед як операції примусу до миру. Отож їхня неспроможність забезпечити мандат від міжнародних організацій не є винятком, насправді держави розпочинають операції з примусу до миру завдяки інструментарію легітимізації таких рішень у рамках міжнародної організації.

Єдино вірне твердження (див. табл. 1, 2) – це американське вторгнення в Ірак 2003 року, єдине сучасне військове втручання, яке проголошувало, що зміцнення міжнародного миру і безпеки є його головною мотивацією, хоча це не змогло забезпечити мандат від будь-якої міжнародної організації. Зазначимо, що ця операція лише частково підпадає під визначення примусу до миру: незважаючи на інтервенцію, яка проголошує зміцнення міжнародної стабільності шляхом роззброєння потенційного агресора, вона не відповідала ні міжнародному, ні внутрішньому конфлікту, а, отже, проявила себе як превентивний захід. Окрім того, провідні держави намагались зобразити свою діяльність так аби посилити значення попередніх резолюцій Ради Безпеки ООН і повернутися в ООН для легітимізації постфактум своєї інтервенції.

Загалом практично всі операції з примусу до миру провадили через міжнародні організації. Щоправда, дані таблиці не містять усіх військових інтервенцій з 1945 року. Таких, за різними оцінками, налічували до п'ятдесяти. Американський дослідник Марк Закер вказує на тридцять сім територіальних конфліктів протягом 1950–2000 років. Окрім того, відомі численні інтервенції, націлені на встановлення сприятливих урядів в інших державах (наприклад, радянське втручання в Угорщині 1956 року, яке відбулося без мандата міжнародної організації). Однак визначення поняття примусу до миру насправді не можна трактувати як вторгнення, отож за допомогою таких операцій і надалі відкрито прагнуть впливати на національні інтереси, а не націлюються, принаймні, на сприяння міжнародному миру і безпеці.

Отож наголосимо, що операції з примусу до миру, котрі проводяться з дозволу та під егідою тієї чи іншої міжнародної організації, відповідають, здебільшого, критеріям визначення операції з примусу до миру в рамках Статуту

ООН. Їх розпочинають і проводять після ухвалення рішення щодо доцільності та механізму проведення такої операції. З огляду на це, наведені у таблиці 1 операції з примусу до миру легітимізовані міжнародними організаціями до початку їхнього втілення тією чи іншою державою чи групою держав.

Натомість військове втручання, наближене до операцій із сумнівною легітимністю, проводилися під приводом вирішення гуманітарних проблем. Водночас ініціатори та контрибутори такого втручання вживали заходів щодо легітимізації своїх дій міжнародними організаціями глобального чи регіонального характеру. Проте, як засвідчує аналіз, доволі часто такої легітимізації не відбувалося, а військові втручання, зазвичай, розпочиналися до того, як започатковували процес отримання мандата тієї чи іншої організації, оскільки такі операції мали ознаки, що не відповідали або взагалі суперечили визначенню операції з примусу до миру.

Отже, незважаючи на характер та форми міжнародного військового втручання, держави-ініціатори завжди шукали егіди тієї чи іншої міжнародної організації для виправдання та легітимізації своїх дій на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кучик О., Плевако І. Країни СНД у міжнародних відносинах : навч. посібник. – Львів–Острогоз : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 412 с.
2. Резолюція 1373 Ради Безпеки ООН на її 4385-му засіданні, 28 вересня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_854.
3. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf.
4. Coleman Katharina P. International Organisations and Peace Enforcement: The Politics of International Legitimacy. – N. Y.: Cambrig University Press, 2007. – 376 p.

Стаття надійшла до редколегії 30.08.2019

Прийнята до друку 30.09.2019

STATE INTEREST AND INTERNATIONAL LEGITIMACY IN COERCIVE PEACE OPERATIONS UNDER THE AEGIS OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

Oleksandr Kuchyk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. 032-239-41-32,
e-mail: ol_kuchyk@ukr.net*

The process of legitimizing peace coercive operations by international organizations is described. The focus is on the coercive peace operations in accordance with the norms and principles of the UN Charter and military interventions. The interdependence between coercive peace operations and mechanisms for legitimizing the actions of a state or a coalition of states during such operations through the mediation of international intergovernmental global and regional organizations is highlighted. However, it became clear that the aggravation of the domestic political situation in the host country due to its escalation into conflict becomes a pretext for raising a question before an authorized international organization about the start of such operations by a state or a coalition of states. At the same time, the

decisive factor is the compliance of such operations with norms and principles of the United Nations Charter on coercion for peace and peacekeeping. Most of such operations started after the decision of the UN or other regional international organizations. Foreign military interventions with questionable legitimacy usually began military interventions and only then did attempts to legitimize decisions, as a rule, by regional organizations, and sometimes UN. Despite the fact that such interventions were often preventive or part of a larger peace-enforcement operation, the issue of obtaining a mandate for its implementation from international organizations remained the important element of the policy initiators of such interventions.

Key words: United Nations Organization; international regional organization; coercive peace operation; foreign military intervention; international legitimacy.